

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.3>

УДК 336.02:330.34

*Л. В. Козарезенко,
д. е. н, професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: [https:// orcid.org/0000-0002-1349-6805](https://orcid.org/0000-0002-1349-6805)*

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*L. Kozarezenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of
Finance, State University of Trade and Economics*

THE FINANCIAL COMPONENT OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Повномасштабне вторгнення в Україну, що спричинило значні жертви серед цивільного населення, пошкодження інфраструктури та виробничих активів, а також завдало серйозних людських, соціальних та економічних втрат, обмеженість державних фінансових ресурсів, зниження темпів зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення

зумовлює необхідність удосконалення основних принципів та підходів до фінансової складової соціального захисту населення в Україні. Відповідно, соціальні гарантії, стандарти а також виплати мають стати не лише запорукою забезпечення населення мінімально необхідним рівнем життя та однаковими стартовими можливостями, а й базисом формування передумов для людського розвитку та соціального прогресу, в цілому, через соціально-економічні, суспільно-правові, побутові та інші аспекти соціалізації всіх верств населення, забезпечення належних умов життя, повного забезпечення відповідного рівня потреб незахищених верств населення, насамперед молоді, людей з інвалідністю та ветеранів.

Social guarantees, standards, and payments should not only be a guarantee of providing the population with the minimum necessary standard of living and the same starting opportunities, but also the basis for the formation of prerequisites for human development and social progress, in general, through socio-economic, social-legal, household and other aspects of socialization of all strata of the population, ensuring proper living conditions, meeting the minimum level of needs of socially vulnerable strata of the population, primarily young people, people with disabilities, and veterans. The full-scale invasion of Ukraine, which caused significant casualties among the civilian population, damaged infrastructure and production assets, and caused serious human, social and economic losses, limited public financial resources, reduced growth rates of social protection and social security spending in Ukraine, creates the need. improvement of approaches to the main principles and approaches to the financial component of social protection of the population in Ukraine. The methodological basis of the effective formation of the finances of social programs should be the determination of the socio-economic effect of the financed expenditures and the comparative analysis of the planned and achieved indicators of the budget program. To realize the main goal of social policy, it is necessary to carry out radical transformations

not only in the social, regulatory, economic and political environment, but also systemic changes in public consciousness, recognition of equality and the importance of meeting the needs of citizens of all social groups without exception. Along with the need to increase the effectiveness of the formation and distribution of social program finances, Ukraine needs a new social contract that will correspond to the realities and modern world approaches, the formation of a human-centered social sphere, the capabilities of a person instead of his dependence.

Ключові слова: *соціальний захист, соціальне забезпечення, фінанси, бюджет, Європейський Союз, Європейський соціальний фонд+, соціальний прогрес.*

Keywords: *social protection, finance, budget, European Union, European Social Fund+, social progress.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабне вторгнення в Україну спричинило значні жертви серед цивільного населення, пошкодження інфраструктури та виробничих активів, а також завдало серйозних людських, соціальних та економічних втрат. Згідно даних Другої швидкої оцінки збитків і потреб (RDNA2) [1], станом на 24 лютого 2023 року, розмір прямої шкоди, завданої Україні, сягає понад 135 мільярдів доларів США. Сукупний обсяг збитків, спричинений порушенням економічних потоків а також додаткових витрат, пов'язаних із війною, оцінюється на рівні 290 мільярдів доларів США. Війна зумовила значні втрати робочих місць і доходів у приватному секторі, втрату купівельної спроможності, а також втрату активів серед українців, насамперед серед вразливих верств населення. Тисячі людей загинули або отримали поранення; 13,5 мільйонів людей стали переміщеними особами в межах

України та Європи; мільйони людей втратили свої домівки. Валовий внутрішній продукт України скоротився в 2022 році на 29,2 відсотка, а рівень бідності населення в 2022 році зріс з 5,5 відсотка до 24,1 відсотка (відповідно до межі бідності що становить 6,85 доларів на одну особу на один день). За межею бідності опинились 7,1 мільйона людей, а рівень бідності зріс із 5,5 до 24,1 відсотка, що нівелювало 15 років прогресу України в даній сфері [2]. Враховуючи необхідність відновлення довоєнних темпів соціального прогресу та забезпечення стійкості у сфері соціального захисту населення, забезпечення прийнятної якості життя, в умовах необхідності приведення стандартів соціального захисту та соціального забезпечення до європейських норм та в умовах значного дефіциту державних фінансових ресурсів, в Україні важливим є аналіз, узагальнення та напрацювання пропозицій щодо забезпечення збалансованого розвитку суспільних інститутів з метою проведення структурних змін фінансової складової соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціального захисту в умовах нестабільності економічної системи та обмеженості державних фінансових ресурсів досліджували Л. Лисяк, С. Л. Баранник, Качула, О. Насібова. В умовах воєнного стану питання соціального захисту населення досліджували Т. Богдан, Ю. Радіонов, І. Чеховська, З. Лободіна.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз та узагальнення тенденцій фінансової складової соціального захисту населення, надання пропозицій щодо можливих напрямів удосконалення фінансів соціальних програм, розвитку сфери соціального захисту та соціального забезпечення в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом 2020–2022 років позитивна динаміка у досягненні Індексу досягнення Цілей сталого розвитку (Іцср) у більшості країн світу відсутня. Середнє значення Іцср дещо знизилося у 2021 році, частково через повільні темпи або їх повну відсутність

у країнах з високим рівнем бідності, а численні кризи у сфері охорони здоров'я та безпеки призвели, загалом, до згортання прогресу ІЦСР (рис. 1).

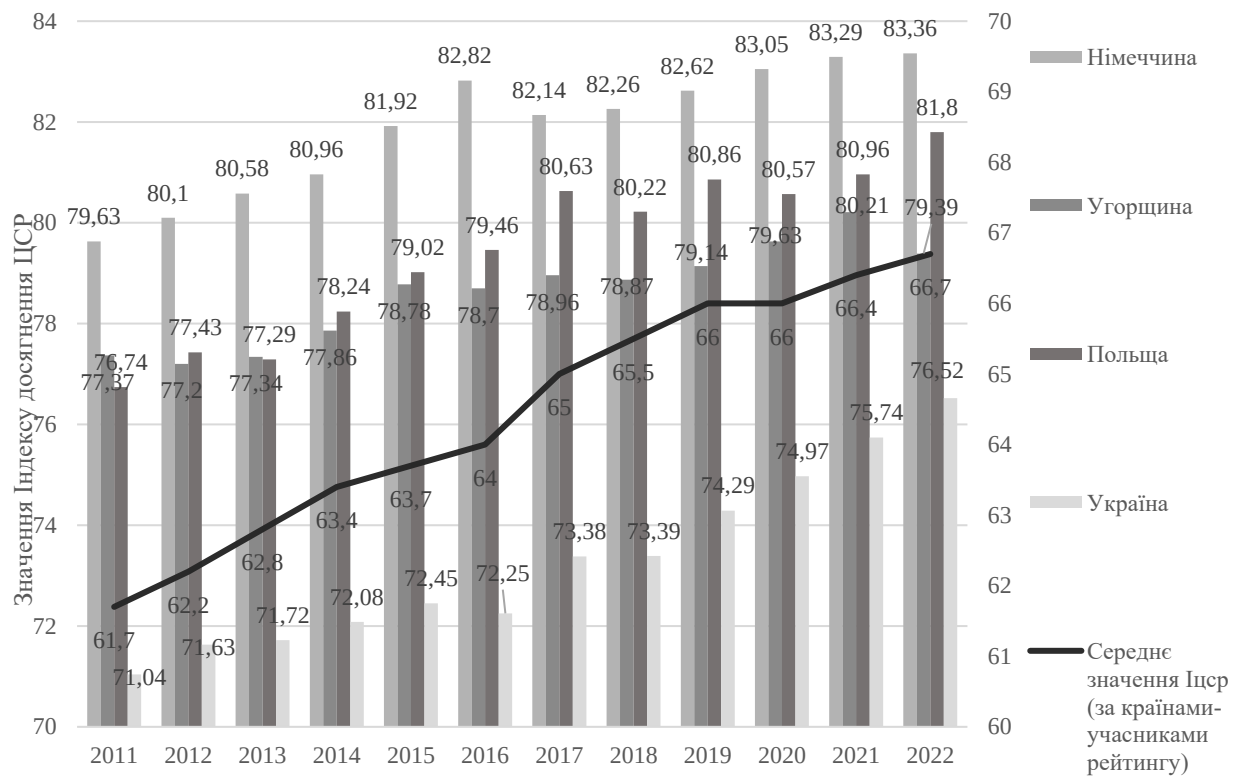

Рис. 1. Прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку (ІЦСР)

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними[3].

У багатьох країнах із низьким рівнем доходу і країнах із рівнем доходу нижче середнього показники щодо рівня досягнення ЦСР 1 (Подолання бідності) і ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання) залишаються нижчими за рівень до пандемії COVID-19. Це є концептуальною проблемою, особливо з огляду на те, що до пандемії COVID-19, протягом періоду 2015–2019 років, світ просувався у досягненні ІЦСР зі швидкістю 0,5 пункти на рік, що також було надто повільно, щоб досягти крайнього терміну 2030 року. Прогрес у досягненні ЦСР 15 – цілей щодо клімату та біорізноманіття також надто повільний, особливо в країнах з високим рівнем економічного розвитку. Загалом, тенденції формування нової ідеології управління та парадигми людського розвитку сьогодні нерозривно пов'язані з цілями сталого розвитку і, як наслідок, із принципами відповідального інвестування. В цілому, досягнення ЦСР є за своїм змістом є

програмою інвестицій у фізичну інфраструктуру (включаючи відновлювані джерела енергії) та людський розвиток. Проте країни з низьким рівнем доходу і країни з доходом нижче середнього не мають повноцінного доступу до ринків капіталів на прийнятних умовах, а отже не мають можливості повною мірою фінансувати заходи такого характеру, в тому числі через обмеження, які серйозно посилювалися пандемією COVID-19 в 2019 році і війною в Україні в 2022 році. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш у брифінгу Генеральної Асамблеї про основні пріоритети на 2022 рік наголосив на необхідності переходу в надзвичайний режим, щоб реформувати глобальні фінанси, а інструментом досягнення ЦСР, окрім збереження миру та зниження геополітичної напруженості, назвав наявність відповідних ресурсів для їх фінансування.

Індекс соціального прогресу (SPI) вимірює ступінь забезпечення країнами соціальних та екологічних потреб громадян за 53 індикаторами, що згруповані за 12 компонентами у трьох напрямках: задоволення базових людських потреб (харчування, доступ до води, електроенергії, санітарія, особиста безпека), забезпечення основ благополуччя (здоров'я та медичні послуги, доступ до знань, інформації та комунікацій, екологія) та забезпечення можливостей для людей (основні права, персональна свобода та свобода вибору, інклюзія, рівність та можливості розвитку). Загалом, у 2023 році в 61 країні спостерігалось значне зниження темпів соціального прогресу, 77 країн продемонстрували стагнацію і лише 32 країни продемонстрували позитивну динаміку розвитку (рис. 2).

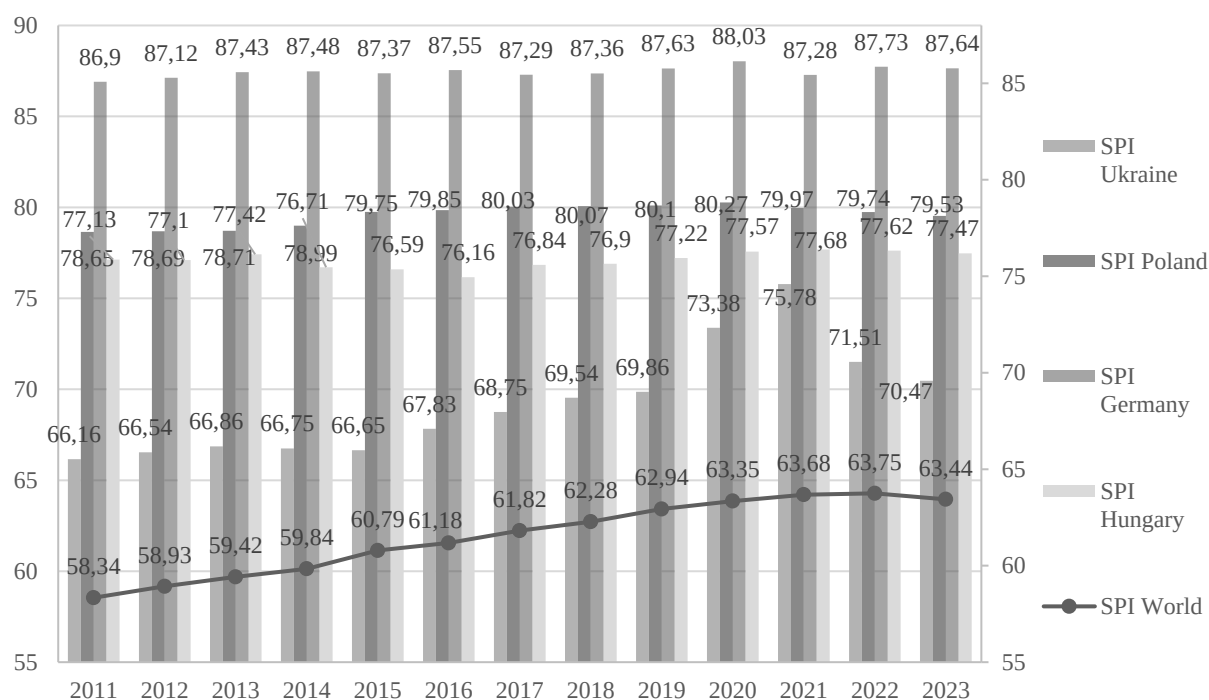

Рис. 2. Динаміка Індексу соціального прогресу (SPI)

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [4].

Такого роду спад означає першу у світі рецесію соціального прогресу за останнє десятиліття, головним чином пов'язану зі зниженням ефективності функціонування сфер охорони здоров'я, захисту прав, голосу, інформації та комунікацій. За даними Індексу в 2023 році 4 з 5 громадян країн, представлених у рейтингу, проживали у країнах, що демонструють станганцію або занепад у соціальному прогресі. Україна за даними Індексу також належить до переліку країн, де зафіксовано занепад у соціальному прогресі і посіла 59 місце зі значенням індексу 70,47 серед 168 країн.

Важливим завданням держави є забезпечення збалансованого розвитку суспільних інститутів з метою проведення структурних змін у фінансуванні соціальної сфери. Соціальний захист і соціальне забезпечення до 2016 року був найбільшою статтею видатків зведеного бюджету як в Україні, так і в країнах ЄС. В середньому, в 27 країнах ЄС видатки за цією статтею становили в 2021 році 39,9%, коливаючись від 44,3%, 42% та 43,1% у Фінляндії, Люксембурзі та Італії відповідно до 29,0%, 27,1% та 25,2% в Хорватії, Угорщині та Мальті відповідно. В каїнах ЄС, що прийняли після

повномасштабного вторгнення найбільше біженців з України, а саме Німеччина – 1,2 млн. осіб, Польща – 0,96 млн. осіб, Чехія – 0,37 млн. осіб, видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення становлять, відповідно, 40,8%, 39,2% та 29,3% [5] державних видатків. За попередніми оцінками, загальні видатки на соціальні виплати в ЄС у 2022 році досягли 4 307 мільярди євро, що на 3% більше, ніж у 2021 році. У 2022 році видатки на соціальні виплати зросли майже в усіх країнах ЄС. Виняток становили Мальта, де він знизився на 5% та Ірландія, де у відсотках ситуація не змінилася порівняно з 2021 роком. Найбільший приріст між 2021 і 2022 роками (вимірюваний у національних валютах) було зафіксовано в Болгарії (+28% порівняно з 2021 роком), Кіпрі (+18%) та Угорщині (+10%), тоді як найменше зростання було зафіксовано в Австрії (+1%), Франції, Данії, Словаччині, Фінляндії та Німеччині (в середньому +2%). У той час як видатки на соціальний захист у національних валютах зросли в більшості країн ЄС, аналізуючи видатки у відсотках від ВВП, дані демонструють зниження у 2022 році. Це пояснюється тим, що ВВП зріс більше, ніж видатки на соціальні виплати в результаті «ефекту відскоку» від негативних наслідків пандемії COVID-19. Загалом, у 2022 році видатки на соціальний захист становили 27,2% ВВП ЄС, що на 1,5% менше, ніж у 2021 році.

В Україні, в цілому, за період 2010–2023 рр. видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення суттєво зросли у абсолютному значенні – зі 104,5 млрд грн у 2010 році до 529,3 млрд. грн у 2023 році. У 2016 році та 2022 році видатки найбільші суттєво зросли – +82 млрд. грн та +87,9 млрд. грн, відповідно. Зростання абсолютного обсягу видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення в інші роки становило, в середньому, +20 млрд. грн на рік. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків зведеного бюджету найбільше значення мала у 2013 році та 2016 році – 28,7% та 30,6%, відповідно. У 2023 році частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків зведеного бюджету суттєво знизилася і

становила 15%, що є найнижчим значенням за період 2010–2023 років. Загалом, негативна динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків зведеного бюджету почала спостерігатися з 2017 року, коли порівняно з 2016 роком видатки зменшилися на 3,9% і продовжувала знижуватися, в середньому, на 3,5% щороку, до 2023 року. У 2021 році спостерігалось найменше значення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП України – 6,7%, у 2022 та 2023 роках даний показник становив близько 8,8 та 8,6%, відповідно (рис. 3).

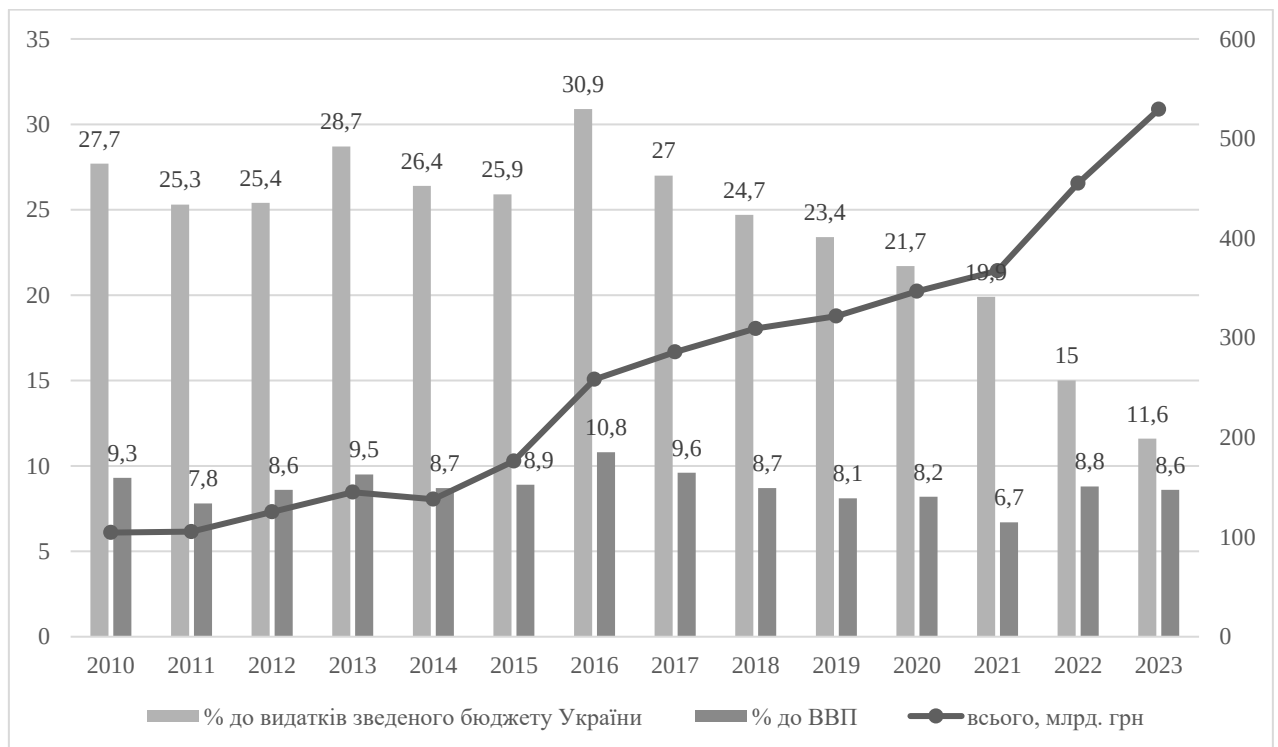

Рис. 3. Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [6].

Незначна частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП України порівняно з країнами ЄС та помірні обсяги даних видатків на особу, існування значного переліку соціальних пільг та відсутність ефективного механізму адресності їх надання, випадки зловживання при наданні пільг та соціальних виплат призводить до низької ефективності видатків, виконання системою соціального захисту в Україні не всіх покладених на неї завдань. Протягом 2018–2023 років фактичне

виконання завдань із фінансування соціального захисту відрізнялося від планових показників. Відхилення фактичних показників від планових спостерігалось за всіма складовими видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення з державного бюджету, місцевих бюджетів, відхилення від планових показників фінансування є особливістю бюджетної політики України протягом 2018–2023 років (рис. 4).

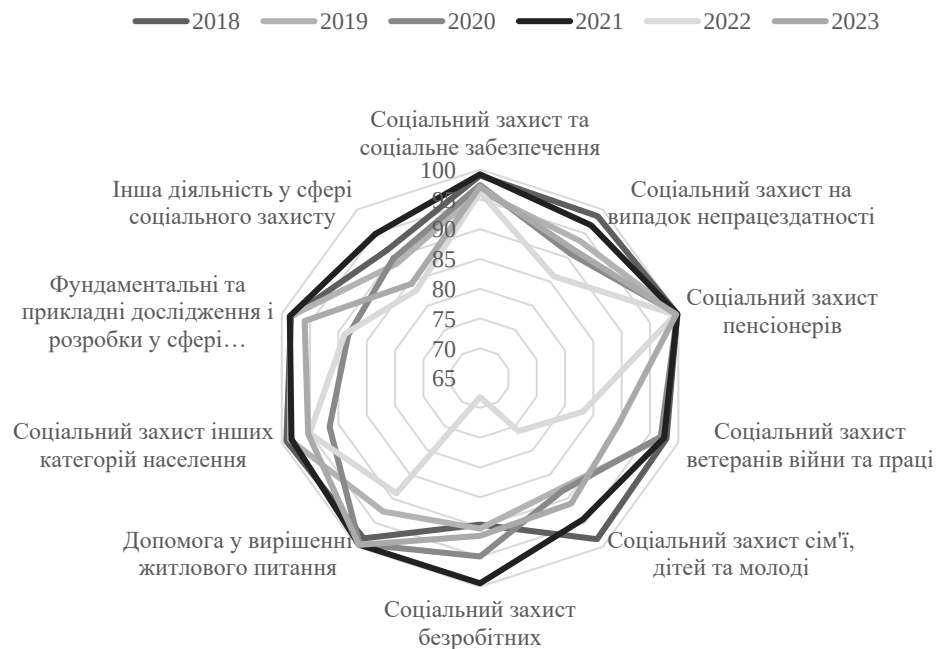

Рис. 4. Фактичне виконання планових показників видатків на бюджету соціальний захист та соціальне забезпечення, % виконання до уточненого річного плану

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [6].

Крім практики відхилення фактичних показників фінансування від планових, відомою є проблема низької ефективності витрачання фінансових ресурсів. При цьому проблема полягає не в обсягах фінансування, а в розподілі часток фінансування всередині розділів функціональної класифікації. Крім того, видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення потребують перегляду в напрямі збільшення в межах

функціональної класифікації видатків на захист безробітних та соціальний захист на ветеранів війни (табл. 1).

Таблиця 1. Структура видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Видатки	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Соціальний захист та соціальне забезпечення, у тому числі	100	100	100	100	100	100
Соціальний захист на випадок непрацездатності	5,21	5,81	1,17	2,01	0,95	1,22
Соціальний захист пенсіонерів	51,05	59,43	61,24	57,70	53,61	55,65
Соціальний захист ветеранів війни та праці	3,31	3,07	0,65	0,63	0,45	0,58
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	13,54	13,70	0,63	0,79	0,47	5,31
Соціальний захист безробітних	0,05	0,06	1,94	0,51	0,02	0,05
Допомога у вирішенні житлового питання	22,38	13,02	11,37	13,99	7,72	3,83
Соціальний захист інших категорій населення	2,99	3,17	21,20	22,28	34,32	30,46
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,002
Інша діяльність у сфері соціального захисту	1,46	1,73	1,80	2,08	2,45	2,90

Джерело: сформовано на основі [7].

Враховуючи значний обсяг дефіциту Державного бюджету України, в 2023 році, за рахунок міжнародних партнерів 100% профінансовано пенсії, житлові субсидії, надано допомогу дітям і малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам [8]. Даний факт вимагає необхідності підвищення рівня ефективності даних видатків адже система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не чинить значного позитивного впливу на соціально-економічний розвиток, що вимагає не лише перегляду основних існуючих принципів, а й запровадження нових європейських підходів до діяльності в даній сфері.

Одним із головних завдань бюджетної політики в частині соціального захисту в Україні є забезпечення власної стійкості. Фінансові ресурси, які розподіляються, повинні узгоджуватися з очікуваними показниками

економічного розвитку, демографічними тенденціями та рівнем доходів і витрат населення. При цьому соціальна сфера в Україні повинна відігравати роль автоматичного стабілізатора для системи публічних фінансів за рахунок формування оптимального обсягу видатків бюджету в рамках затверджених соціальних норм і стандартів та забезпечення соціального прогресу, в тому числі за рахунок інвестицій у людський розвиток. Постійного моніторингу потребує реалізація державних цільових програм у соціальній сфері. Відсутність дієвого контролю призводить до неоптимального розподілу фінансових ресурсів та знижує ефективність програм, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення в Україні. Виходячи з функцій і завдань соціального захисту та рівня економічного розвитку держави, принципи формування споживчого кошика та прожиткового мінімуму мають змінюватись відповідно до макроекономічного середовища. Це дасть змогу поступово підвищити державні соціальні стандарти в Україні до рівня країн ЄС. Вважаємо актуальним та необхідним в умовах воєнного стану запропоновані Т. Богдан складові трансформації системи соціального захисту в Україні, а саме:

- збільшення виплат незахищеним верствам населення (ВПО, ветерани, малозабезпечені);
- фінансування допомог, пов'язаних з війною (інвалідам і тим, хто втратив годувальника);
- започаткування програм з надання пільг і виплат військовослужбовцям та їх сім'ям, виплата пенсій ветеранам війни;
- видатки на реабілітацію верств населення, які постраждали від війни (сироти, ВПО, особи з інвалідністю);
- запровадження державних програм, що стимулюватимуть відновлення робочих місць (допомога у зв'язку з переїздом, допомога на облаштування, субсидування зарплат для роботодавців) [16].

Враховуючи обмеженість державних фінансових ресурсів в умовах воєнного стану, для забезпечення соціальної стійкості і відновлення належного рівня життя населення в Україні важливими є:

- удосконалення інструменту мінімального прожиткового мінімуму, зокрема напрацювання плану поступового наближення затвердженого розміру прожиткового мінімуму до фактичного, ураховуючи динаміку індексу споживчих цін;
- забезпечення щорічної автоматичної індексації соціальної допомоги для найуразливіших верств населення;
- сприяння та заохочення до самозайнятості серед осіб, які втратили роботу чи припинили діяльність своєї компанії внаслідок збройної агресії проти України;
- сприяння поширенню у підприємницькому середовищі соціальної відповідальності бізнесу, участі в розв'язанні соціальних проблем, насамперед на деокупованих територіях;
- оцінювання на рівні територіальних громад потреб у гуманітарній допомозі для найуразливіших ВПО, активізація співпраці з міжнародними організаціями, підприємцями, фізичними особами щодо забезпечення їх реалізації;
- регулярне оцінювання та висвітлення інформації про стан реалізації потреб найуразливіших ВПО в гуманітарній допомозі, про успішність їхньої інтеграції в громади [9].

Якщо система соціального захисту та соціального забезпечення в країнах Європейського Союзу є потужним вбудованим стабілізатором, а механізми соціального захисту є ефективними інструментами подолання соціально-економічних кризових явищ, то в Україні ситуація є іншою.

Угода про асоціацію з Європейським Союзом визначає цілі та завдання України у різних сферах. Глава 21 Угоди містить цілі у сфері зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей, відповідно, Україна має зобов'язання наблизити своє законодавство до Директив ЄС у сфері

зайнятості, соціальної політики та забезпечення рівних можливостей. Зокрема, Україна та ЄС погодилися посилювати діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних і здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації (ст. 419 Угоди). Стаття 420 окреслює конкретні цілі у згаданих вище сферах. Крім того, в Угоді зафіксовано, що у контексті впровадження реформ і співробітництва між Україною та ЄС сторони мають сприяти залученню, зокрема, організацій громадянського суспільства у контексті впровадження реформ і співробітництва між Україною та ЄС (Стаття 421). Україна зобов'язалась наблизити своє законодавство до значної кількості директив ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та забезпечення рівних можливостей [10]. Обов'язковий мінімум законодавства ЄС для всіх держав, який необхідно імплементувати у процесі вступу, складається з шести кластерів, поділених на 35 розділів. Один із них, розділ 19 [11], регулює соціальну політику та зайнятість. У Основних висновках Доповіді 2023 року щодо України, а саме щодо системи соціального захисту, зазначено, що вона недостатньо розвинена. Зокрема, йдеться про те, що в Україні низькі вимоги щодо віку та страхового стажу для отримання пенсій. Самі пенсійні виплати теж є низькими, через що багато пенсіонерів ризикують не досягнути рівня прожиткового мінімуму. Також відсутній механізм виплат пенсій мобільним найманим працівникам. У контексті соціального захисту також згадано про необхідність реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, зокрема, йдеться про стратегію деінституціалізації [12], яка спрямована на дітей в інтернатах. Насамкінець, Європейська Комісія зазначає, що Україна не розпочала підготовку до адміністрування та використання ресурсів Європейського соціального фонду+ [13].

Європейський соціальний фонд плюс (ESF+) є основним інструментом Європейського Союзу для інвестування в людей і підтримки реалізації Європейської основи соціальних прав. З бюджетом майже 99,3

млрд євро на період 2021–2027 рр. ESF+ суттєво впливає на політику ЄС щодо зайнятості, соціальної політики, освіти та кваліфікації, включаючи структурні реформи в даних сферах. ESF+ також є одним із наріжних каменів соціально-економічного відновлення ЄС після пандемії COVID-19, що нівелювала успіхи у сфері зайнятості, системі освіти та охорони здоров'я та посилила нерівність. Як частина політики згуртованості, ESF+ підтримує економічну, територіальну та соціальну згуртованість в ЄС через зменшення розбіжностей між країнами та регіонами. Підтримкою в рамках ESF+ переважно керують уряди країн, а Європейська Комісія відіграє наглядову роль. Таким чином, фінансування відбувається через напрямок спільного управління, що впроваджується державами у партнерстві з Європейською Комісією. Бюджет цих ресурсів становить приблизно 98,5 мільярдів євро на період 2021–2027 років та напрямок зайнятості та соціальних інновацій (EaSI), що реалізується Європейською Комісією з бюджетом близько 762 мільйонів євро на 2021–2027 роки. Європейський Союз підтримує та доповнює діяльність країн у сфері соціального залучення та соціального захисту. Це охоплює широкий спектр стратегій боротьби з бідністю та соціальною ізоляцією, модернізації систем соціального захисту та сприяння соціальному залученню окремих груп, включаючи дітей, людей з обмеженими можливостями та осіб без визначеного місця проживання [14].

Під інституціональними засадами фінансового забезпечення системи соціального захисту населення слід розуміти такі форми взаємовідносин між учасниками соціального захисту, як соціальна відповідальність, соціальне партнерство, соціальна конкуренція, соціальні технології, що виникають в процесі фінансування соціальної сфери. Соціальними партнерами слід вважати державу, підприємців, громадські організації, домогосподарства. Їх участь у фінансовому забезпеченні соціального захисту неоднакова через різний фінансовий потенціал, який вони мають для цього, і різну відповідальність. Об'єднує соціальних партнерів суспільний договір, в основі якого лежить фінансова солідарність та участь у співфінансуванні соціальних

проектів. Концепція суспільного договору [15] має ряд важливих моментів, що стосуються формулювання правил визначення економічної політики у різних сферах. Передбачити власний рівень доходів у майбутньому, насамперед, в умовах воєнного стану, неможливо, а система соціального захисту населення гарантує населенню відповідний рівень фінансового забезпечення у випадку погіршення матеріального стану. Така гарантія ґрунтується на соціальному забезпеченні й колективному страхуванні, що знаходяться під контролем держави. Розподіл відповідальності між соціальними партнерами означає розподіл фінансового навантаження, яке вони мають нести, вирішуючи такі важливі соціальні проблеми, як подолання бідності і розбудова сучасних соціальних відносин. У ринковій економіці соціальне партнерство є складним, багаторівневим комплексом суспільних відносин та інститутів. Його предметом є колективні відносини між соціальними партнерами, що виникають з приводу участі трудових колективів у вирішенні різних питань виробничого та соціального характеру. У країнах з розвинутою ринковою економікою ідеологія соціального партнерства вбудована в соціально-трудова відносини, хоча його моделі в різних країнах відрізняються організаційно-правовим механізмом.

Оптимізація видатків бюджету, які впливають на зростання якісного рівня людського розвитку потребують виділення пріоритетів з закріпленням відповідальних виконавців щодо досягнення поставлених завдань. Оцінка ефективності видатків бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення має проводитись на стадії планування та виконання державних програм соціально-економічного розвитку, а також відповідних заходів, які здійснюються державними інститутами, проте не є складовими реалізації відповідних програм економічного та соціального розвитку. Слід зазначити, що оцінка ефективності на стадії планування має проводитись з урахуванням особливостей відповідного виду видатків у розрізі бюджетної класифікації у частині узгодження цілей бюджетних програм з пріоритетами соціально-економічного розвитку, обґрунтування доцільності використання певних

форм державної фінансової підтримки, визначення цільових груп отримувачів суспільних послуг, проведення відповідного аудиту для інвестиційних проектів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Методологічною основою формування системи оцінки ефективності використання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в умовах воєнного стану є визначення соціально-економічного ефекту від профінансованих видатків та проведення порівняльного аналізу планових та досягнутих показників бюджетної програми. Вагому роль для формування теоретичних та методологічних основ забезпечення соціального прогресу відіграє розробка та впровадження високих соціальних стандартів, що виступають базою для ефективного соціального захисту. Для реалізації основної мети соціальної політики потрібні системні зміни не лише в соціальному, нормативному, економічному та політичному середовищі, а й зміни у суспільній свідомості, визнання рівноправності та важливості задоволення потреб громадян всіх без винятку соціальних верств населення. Україна потребує запровадження нового соціального договору, який відповідатиме реаліям і сучасним світовим підходам, формування людиноцентричної соціальної сфери, спроможності людини замість її залежності. Пріоритетами Уряду в Україні разом з Європейською інтеграцією, новою ветеранською політикою, політикою енергетичної незалежності, відбудови зруйнованого також визначено соціальний перехід, нова філософія формування соціальної політики за принципами цифровізації, адресності, універсальності, справедливості, безбар'єрності. Соціальні послуги повинні бути доступні в смартфоні та охоплювати сферу соціальної підтримки для всіх категорій населення, підтримка людини має починатися в першу чергу з соціальної послуги та надалі доповнюватися соціальною виплатою за потреби, а допомога має надаватися тим, хто її дійсно потребує [17].

Література

1. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову: «Лютий 2022 - Лютий 2023». URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099062823034041908/p18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4> (дата звернення: 12.01.2024).
2. How the UN is supporting The Sustainable Development Goals in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (дата звернення: 25.01.2024).
3. Sustainable Development Report 2023. URL: <https://dashboards.sdgindex.org/map> (дата звернення: 13.01.2024).
4. Social Progress Index 2024. URL: <https://www.socialprogress.org/2024-social-progress-index/> (дата звернення: 25.01.2024).
5. General government expenditure by function (COFOG). URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp__custom_9784595/default/table?lang=en (дата звернення: 10.01.2024).
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Державний бюджет. URL: <https://mof.gov.ua/en/state-budget> (дата звернення: 25.01.2024).
7. Open Budget: Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program> (дата звернення: 22.01.2024).
8. З початку року на соціальні виплати було спрямовано 408 млрд гривень. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-z-pochatku-roku-na-sotsvyplaty-bulo-spriamovano-408-mlrd-hryven> (дата звернення: 06.01.2024).
9. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbroynoyi> (дата звернення: 30.01.2024).

10. Соціальна політика і зайнятість: наскільки Україна готова до вступу в ЄС. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialna-polityka-i-zajnyatist-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/> (дата звернення: 30.01.2024).

11. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). Chapters of the acquis. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en (дата звернення: 02.02.2024).

12. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р. Дата оновлення: 06.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80> (дата звернення: 05.01.2024).

13. Key findings of the 2023. Report on Ukraine. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96-%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96-2023-%D1%80-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_uk?s=232 (дата звернення: 10.01.2024).

14. European Social Fund Plus. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf> (дата звернення: 15.01.2024).

15. Пролєєв С., Шамрай В. Ідея суспільного договору: джерела й призначення. URL: <https://suspilne.media/culture/414459-sergij-proleev-i-viktoria-samraj-idea-suspilnogo-dogovoru-dzerela-j-priznacenna/> (дата звернення: 01.02.2024).

16. Богдан Т. Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати. URL:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/3/693382/> (дата звернення: 09.01.2024).

17. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Пріоритети Уряду.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/sotsialnyi-perekhid>
(дата звернення: 05.01.2024).

References

1. The official website of The World Bank (2024), “Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023”, available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099062823034041908/p18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4> (Accessed 12 January 2024).

2. The official website of The United Nations in Ukraine (2024), “How the UN is supporting The Sustainable Development Goals in Ukraine”, available at: <https://ukraine.un.org/en/sdgs> (Accessed 25 January 2024).

3. The official website of The Sustainable Development Report (formerly the SDG Index & Dashboards) (2023), “Sustainable Development Report 2023”, available at: <https://dashboards.sdgindex.org/map> (Accessed 13 January 2024).

4. The official website of The Social Progress Imperative (2024), “Social Progress Index 2024 ”, available at: <https://www.socialprogress.org/2024-social-progress-index/> (Accessed 25 January 2024).

5. The official website of The Eurostat (2024), “General government expenditure by function (COFOG)”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_exp__custom_9784595/default/table?lang=en (Accessed 10 January 2024).

6. The official website of The Ministry of Finance of Ukraine (2024), “State budget”, available at: <https://mof.gov.ua/en/state-budget> (Accessed 25 January 2024).

7. Web portal for citizens: Open Budget (2024), “State budget: Expenses”, available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program> (Accessed 22 January 2024).

8. The official website of The Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), “Since the beginning of the year, 408 billion hryvnias have been allocated to social payments”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-z-pochatku-roku-na-sotsvyplaty-bulo-spriamovano-408-mlrd-hryven> (Accessed 6 January 2024).

9. The official website of the National Institute for Strategic Studies (2023), “The deepening of inequality in the incomes of the population in the conditions of armed aggression against Ukraine”, available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbroynoyi> (Accessed 30 January 2024).

10. The official website of the Cedos (2023), “Social policy and employment: how ready is Ukraine to join the EU”, available at: <https://cedos.org.ua/researches/soczialna-polityka-i-zajnyatist-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/> (Accessed 30 January 2024).

11. The official website of the European Union (2024), “European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). Chapters of the acquis”, available at: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en (Accessed 2 February 2024).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “About the National strategy for reforming the system of institutional care and upbringing of children for 2017-2026 and the plan of measures to implement its first stage”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80> (Accessed 15 January 2024).

13. The official website of the Delegation of the European Union to Ukraine (2024), “Key findings of the 2023 Report on Ukraine”, available at: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96->

%D0%B2%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8-
%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96-
2023-%D1%80-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-
%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_uk?s=232
(Accessed 10 January 2024).

14. The official website of the European Union (2024), “European Social Fund Plus”, available at: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/what-esf> (Accessed 15 January 2024).

15. Proleev, S. and Shamrai, V. (2023), “The idea of a social contract: sources and purpose”, available at: <https://suspilne.media/culture/414459-sergij-proleev-i-viktoria-samraj-idea-suspilnogo-dogovoru-dzerela-j-priznacenna/> (Accessed 1 February 2024).

16. The official website of The Economic Truth (2024), “War and public finances: how much money is needed for reconstruction and where to get it”, available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/3/693382/> (Accessed 9 January 2024).

17. The official website of The Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), “The Government Priorities”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/sotsialnyi-perekhid> (Accessed 5 January 2024).

Стаття надійшла до редакції 14.02.2024 р.